

**8D023 – Тілдер мен әдебиет (6D020500/8D02301 – Филология /6D021400/8D02308 –
Әдебиеттану) бағыты бойынша құрылған Диссертациялық кеңеске
философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынылған Куттыбаев Шоканхан
Дуйсенхановичтің «Ш.Айтматов шығармашылығындағы қазақ тақырыбы» атты
диссертациялық жұмысына ресми рецензенттің
ЖАЗБАША ПІКІРІ**

р/н №	Критерийлер	Критерийлер сәйкестігі	Ресми рецензенттің ұстанымы (ескертудікурсивпенкөрсету)
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	1.1 Ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі:	Куттыбаев Шоканхан Дуйсенхановичтің 6D021400 – «Әдебиеттану» мамандығы бойынша (PhD) философия докторы дәрежесін алу үшін ұсынылған «Ш.Айтматов шығармашылығындағы қазақ тақырыбы» тақырыбындағы диссертациялық жұмысы ғылымның жаңа даму бағыттарына сәйкес келеді.
		1) Диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірі); 2) Диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауы) 3) Диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес (бағытын көрсету)	Зерттеу жұмысы төмендегідей мемлекеттік бағдарламалар мен стратегия талаптарына сәйкес келеді: Қазақстан Республикасының заңы. Білім туралы: 2007 жылдың 27 шілдесі, №319 – III (28.08.2021 берілген өзгерістерімен және толықтыруларымен). ҚР Президентінің «Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» (2019 ж.). Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты Қазақстан халқына Жолдауы. 01.09.2023. ҚР Президенті Қ.Тоқаевтің «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» атты бағдарламалық мақаласы // https://kaz.nur.kz/politics/1892218-tuelsizdik-brinen-kymbat-tokaevty-makalasy-zarialandy/
2.	Ғылымға маңыздылығы	Жұмыс ғылымға елеулі үлесін қосады/қоспайды, ал оның маңыздылығы ашылған/ашылмаған.	Диссертациялық жұмыста келтірілген мағлұматтар ғылымға маңызды үлес қосады. Зерттеу барысында алынған нәтижелері мысалы, қазақ-қырғыз әдеби байланысы, екі халықтың туыстық және жақындық қарым-қатынасы, қаламгердің шығармаларындағы қазақ тақырыбы туралы сүбелі ойларынан мысалдар келтірген. Ізденуші Ш.Айтматовтың туындыларында көтерілген негізгі

			<p>мәселелерді ғылыми тұрғыда саралай алған. Сондай-ақ Ш.Айтматов туындыларына әдеби-теориялық талдауды жасауда әдебиеттанушы ғалымдар: С.Асылбекұлы, Б.Әбдіғазизұлы, Б.Омарұлы, У.Қалижанұлы, Б.Сманов, Б.Жұмақаева, С.Мақыпұров, Г.Орда, А.Ісмақова, А.Таңжарықова, К.Медеубаева және тағы да басқа зерттеуші ғалымдардың еңбектері басшылыққа алып, мәтін талдаудағы теориялық тұжырымдарын негізге алған.</p>
3.	Өзі жазу принципі	<p>Өзі жазу деңгейі: 1) жоғары; 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған</p>	<p>Өзі жазу деңгейі: Жоғары. Себебі, осы мәселемен тікелей айналысып, теориялық еңбектер жазған ғалымдардың еңбегімен мейлінше толық танысқан. Өз тұжырымдарын бекітетін мысалдар арқылы талдаулар жасап, өз қорытындысын ұсынған.</p>
4.	Ішкі бірлік принципі	<p>4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі: 1) негізделген; 2) жартылай негізделген; 3) негізделмеген.</p>	<p>Диссертацияда ішкі бірлік принципі сақталған. Зерттеу жұмысында барлық академиялық жазу қағидалары мен стильдік ерекшеліктер қатаң сақталған. Диссертант Ш.Айтматовтың шығармашылығын жаңаша көзқараспен талдаған, қазақ-қырғыз ұлтына ортақ мұраларды сараптап, тақырыпты ашқан.</p>
		<p>4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды 1) айқындайды; 2) жартылай айқындайды; 3) айқындамайды</p>	<p>Диссертация мазмұны «Ш.Айтматов шығармашылығындағы қазақ тақырыбы» деген зерттеу тақырыбын толық айқындайды. Ізденушінің қазақ-қырғыз әдебиеті жетістіктерін айқындай бағытындағы ізденістері, тақырыпты толығымен ашады. Диссертант зерттеу жұмысында әдеби-теориялық заңдылықтарды Ш.Айтматов туындыларын талдауда басшылыққа алған.</p>
		<p>4.3. Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді: 1) сәйкес келеді; 2) жартылай сәйкес келеді; 3) сәйкес келмейді</p>	<p>Диссертациялық жұмыс мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына толығымен сәйкес келеді. Ізденуші әдебиеттану ғылымындағы заңдылықтарды басшылыққа ала отырып, зерттеу барысында мақсат-міндеттерге толығымен жеткен.</p>
		<p>4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен</p>	<p>Ш.Куттыбаевтың диссертациялық жұмысының барлық бөлімдері мен</p>

		<p>құрылысы логикалық байланысқан:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <u>толық байланысқан;</u> 2) жартылай байланысқан; 3) байланыс жоқ 	<p>жалпы құрылымында логикалық байланыс сақталып, қойылған мақсат пен міндетін шешуге бағытталған. Бірінші тарауда жалпы әдеби байланыстың зерттелу жайы мен қазақ-қырғыз әдебиетіндегі типологиялық және контактілік байланыс туралы өзіндік тұжырымын жасаған. Сонымен қатар, Ш.Айтматов шығармашылығындағы мифология: ежелгі аңыз желісінің жазушы шығармашылығындағы роліне кеңінен тоқталған. Екінші тарауда Ш.Айтматовтың «Боранды бекет» романында көтерілген экология мәселесі мен «Плаха» романындағы кейіпкерлер бейнесі арқылы қазақ даласында орын алған тарихи оқиғамен байланысын салыстыра алған. Сондай-ақ, Ш.Айтматовтың «Боранды бекет» романын қазақ жазушылары Ә.Нұрпейісовтің «Соңғы парыз», Т.Әбдіктің «Қонақтар» туындысымен салыстыра талдаған.</p>
		<p>4.5 Автор ұсынған жаңа шешімдер (қағидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <u>сыни талдау бар;</u> 2) талдау жартылай жүргізілген; 3) талдау өз пікірін емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген; 4) талдаужоқ. 	<p>Диссертант ұсынған жаңа шешімдер (қағидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып, сыни талдаулар жасалған. Зертеуші диссертациялық жұмыста аңыз желісі мен шынайы қоғамда орын алған оқиғаларды және бүгінгі таңда да жазушы туындысында көтерілген мәселелер өзектілігін жоймағаны жайында сөз қозғап, дәлелді тұжырымдармен сыни талдау жасаған.</p>
5.	Ғылыми жаңашылдық принципі	<p>5.1 Ғылыми нәтижелер мен қағидаттар жаңа болып табыла ма?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) толығымен жаңа; 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады) 	<p>Толығымен жаңа. Ш. Айтматов туындыларында көрініс тапқан аңыз бен шынайы қоғам арасындағы идеялық тұтастық тұрғысынан түйінделген; Қырғыз жазушысының туындыларындағы психологиялық параллелизмді, суреткерлік шеберлікті, сан түрлі адамдардың мінез-құлық ерекшелігін, психологиясы ғылыми тұрғыда саралаған; Қазақ тақырыбы арқылы көрініс тапқан Ш. Айтматов шығармаларындағы түпкі идеяның арқауына айналған түркілік</p>

			дүниетанымды студент-жастарға насихаттаған.
		5.2 Диссертацияның қорытындылары жаңа болып табыла ма? 1) толығымен жаңа; 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады)	Диссертацияның қорытындылары толығымен жаңа. Біріншіден Ш.Айтматовтың қазақ тақырыбына байланысты туындылары алғаш рет қарастырылып отыр. Өйткені туындыда көтерілетін ұлттық-этнографияға байланысты мәселелерді қазақ жазушыларының еңбегімен шебер ұштастыра алған. Сонымен қатар туындыда көтерілген мәселелерді талдау барысында өзінің тұжырымын зерттеуші ғалымдардың пікірімен қортындылап отырған.
		5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жаңа және негізделген бе? 1) толығымен жаңа; 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады)	Диссертациялық жұмыстың техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері толығымен жаңа және негізделген. Аталмыш зерттеу жұмысы гуманитарлық бағытта орындалғандықтан, техникалық, технологиялық шешімдерді қажеттпейді.
6.	Негізгі қорытындылардың негізділігі	Барлық қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде негізделген/негізделмеген (qualitative research және өнертану және гуманитарлық бағыттары бойынша)	Барлық қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде негізделген деп білемін. Бұл туралы қорытындылардың жаңалығы айтылған бөлімде барынша баяндалған, талданған және әрі қорытынды негіздерге сүйеніп жасалған.
7.	Қорғауға шығарылған негізгі қағидаттар	Әр қағидат бойынша келесі сұрақтарға жауап беру қажет: 7.1 Қағидат дәлелденді ме? 1) дәлелденді; 2) шамамен дәлелденді; 3) шамамен дәлелденбеді; 4) дәлелденбеді; 5) бұл тұжырымда ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес. 7.2 Тривиалды ма? 1) ия; 2) жоқ; 3) бұл тұжырымда ереженің тривиалды екенін тексеру мүмкін	7.1 Дәлелденді. Бүгінгі қоғамда бой көтеріп отырған ұрпақтың ұлттық болмыстан ауытқуы, өзге мәдениеттің кірігуінің кесірінен жастар санасының тұйықталуы туралы тұжырымдары, Көркем әдебиеттің негізгі тақырыбына айналған ғаламдық жылыну, жекелеген ұйымдар арасындағы саяси текетірес, әлемдік аренада сынаржак ойлардың бой көтеруі сияқты өзекті мәселелері жан-жақты сараланған. 7.2 Тривиалды ма? иә 7.3 Жаңа ма? иә 7.4 Қолдану деңгейі: Кең

		<p>емес.</p> <p>7.3 Жаңа ма?</p> <p>1) ия;</p> <p>2) жоқ;</p> <p>3) бұл тұжырымда ереженің жаңашылдығын тексеру мүмкін емес.</p> <p>7.4 Қолдану деңгейі:</p> <p>1) тар;</p> <p>2) орташа;</p> <p>3) кең;</p> <p>4) бұл тұжырымда ереженің қолдану деңгейін тексеру мүмкін емес.</p> <p>7.5 Мақалада дәлелденген бе?</p> <p>1) ия;</p> <p>2) жоқ;</p> <p>3) бұл тұжырымда мақаладағы ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.</p>	<p>7.5 Мақалада дәлелденген бе?</p> <p>Иә.</p> <p>Зерттеу барысында жалпы 8 мақала жарық көрген. Оның бірі Халықаралық рецензияланған Scopus/Web of Science деректер базасына енеді. Ал 3 мақала ККСОН журналдарында жарық көрген.</p> <p>1. Қазақ-қырғыз әдебиетіндегі ұлттық идея мен әдеби-көркемдік байланыстар/ – Алматы: Абай ат.ҚазҰПУ. Хабаршысы. Филология сериясы. №4 (66), 2018. - 64-68 бб.</p> <p>2. Үндестік үйлесімі (Ш. Айтматовтың «Жәмила» повесінің қазақ туындыларымен үндестігі) // – Алматы: Қазақстанның ғылымы мен өмірі, №7 (70) 2018. -156-160 бб.</p> <p>3. Ш.Айтматов шығармаларындағы ғаламдық мәселелер // – Алматы: Абай ат. ҚазҰПУХабаршысы, Филология ғылымдарының сериясы, №4 (70), 2019. -306-311 бб.</p> <p>4. Wolf Imagery in London’s White Fang and Aitmatov’sPlakha novels // – Novitas-ROYAL (Research on Youth and Language), 18(1)., 2024. 88–98. https://doi.org/10.5281/zenodo.10987243</p>
8.	<p>Дәйектілік принципі</p> <p>Дереккөздер мен ұсынылған ақпараттың дәйектілігі</p>	<p>8.1 Әдістеменің таңдауы - негізделген немесе әдіснама нақты жазылған</p> <p>1) ия;</p> <p>2) жоқ.</p> <p>8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған:</p> <p>1) ия;</p> <p>2) жоқ.</p>	<p>Ғылыми жұмыстың әдіснамасы негізделген, дәйектілік принципі толық сақталған. Диссертацияның кіріспе бөлімінде зерттеу әдіснамасы толық сипатталған. Диссертация жазу барысында шығарманы талдау, интерпретация, салыстырмалы типологиялық, тарихи-әдеби, психологиялық, семиотикалық, объективті-саралау, жинақтау, даралау әдістерін қолданған.</p> <p>Диссертация жұмысының нәтижелері қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған. Зерттеу жұмысында қазіргі қазақ әңгімесінің поэтикасындағы ұлттық құндылықтардың көркемдік қызметін айқындауда көркемдік ізденістердің байланыстары ескерілген.</p>

		<p>8.3 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденеді):</p> <p>1) ия;</p> <p>2) жоқ.</p>	<p>8.3 Диссертациялық жұмыста теориялық қорытындылар анықталған, өзара байланыстар және заңдылықтар тәжірибелік зерттеулермен дәлелденген.</p>
		<p>8.4 Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған / ішінара расталған / расталмаған</p>	<p>8.4 Диссертациялық жұмыста пайдаланған маңызды мәлімдемелер өзекті ғылыми әдебиеттерге сілтеме жасалған.</p>
		<p>8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті/жеткіліксіз</p>	<p>Зерттеу жұмысында фольклор мен әдебиет теориясына, қазақ әдебиетінің тарихы мен проза поэтикасына, мәдениеттану мен этнографияға қатысты отандық және шетелдік ғалымдардың ғылыми еңбектері жан-жақты қамтылған. Диссертациялық жұмыста 121 әдебиетке сілтеме жасалған.</p>
9	Практикалық құндылық принципі	<p>9.1 Диссертацияның теориялық маңызы бар:</p> <p>1) ия;</p> <p>2) жоқ.</p>	<p>Диссертациялық жұмыстың теориялық маңызы бар. Ғылыми жұмыс барысында алынған нәтижелер қазақ халқының ұлттық ерекшелігін, болмысын айқындайтын ұлттық құндылықтарды жазушы туындылары арқылы көрсетілген. Диссертанттың Ш.Айтматов шығармаларындағы сюжеттер мен образдарды, символдар мен авторларлық пайымды нақты мысалдармен дәлелдеуі жеткілікті дәрежеде. Алынған теориялық тұжырымдар қазіргі әдебиеттану ғылымына өз үлесін қосады.</p>
		<p>9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары:</p> <p>1) ия;</p>	<p>Зерттеу жұмысында ұсынылған ізденушінің ғылыми тұжырымдары мен нәтижелерін «Түркі халықтары әдебиеті», «Әдеби байланыс» пәндері мен «Тұлғатану» курстарында кеңінен пайдалануға болады.</p>

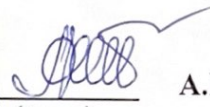
		2) жоқ. 9.3 Практикалық ұсыныстар жаңа болып табылады? 1) толығымен жаңа; 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады).	Диссертациялық жұмыстың практикалық ұсыныстары толығымен жаңа. Ш.Д.Куттыбаевтың философия докторы дәрежесін алу үшін дайындаған «Ш.Айтматов шығармашылығындағы қазақ тақырыбы» атты докторлық диссертациясы барлық талаптарға сәйкескеледі, жұмыс толығымен аяқталған.
10.	Жазу және ресімдеу сапасы	Академиялық жазу сапасы: 1) жоғары; 2) орташа; 3) орташадан төмен; 4) төмен.	Академиялық жазу сапасы: Жоғары. Диссертация - академиялық жазылымның типіне жатады. Жазу барысында ізденіші академиялық жазылып талаптарын сақтаған. Таза ғылыми стильде жазылған, ой қайталаулары аз. Тұжырымдар мен қорытындылары нақты мысалдармен дәлелденген. Стильдік, орфографиялық қателер кездеспейді. Сөйлемдері шұбаланқы емес, ойды нақты жеткізеді. Талапқа сай орындалған.
11.	Диссертацияға ескертулер	Диссертацияның мазмұнына және жазылуына байланысты ізденушіге төмендегі ескертпе-ұсыныстарды айтқымыз келеді: 1. Диссертациялық жұмыста ішінара кездесетін техникалық қателер бар (атап айтқанда ғылыми аппаратта және сол сияқты ішінара тарауларда). 2. Жазушы шығармалары жеткілікті дәрежеде талданғанымен, оны әрі қарай тереңдетіп, кестелер, сызба-нұсқалар арқылы беру жағы аздау, сол тұстарын ескерген жөн. 3. Диссертант зерттеу еңбектің кей тұстарында тұжырымды ойларды нақты сипаттайтын ғылыми стильден гөрі, экспрессивтілікке құрылған публицистік стильге және ойды образдап ұсынатын көркем әдебиет стиліне жол беріп алады. Осы мәселеге назар аударуын сұраймын. Алайда, бұл көрсетілген кемшіліктер диссертациялық жұмыстың жалпы құндылығына айтарлықтай нұқсан келтіріп, оның мазмұнына кері әсер етпейді деп ойлаймын.	
12.	Докторант мақалаларының зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми деңгейі (диссертация мақалалар сериясы нысанында қорғалған жағдайда ресми	Диссертанттың академиялық жазу дағдысы қалыптасқан. Тақырыпқа сай жазылған мақалаларында зерттеу методологиясының заңдылықтарын сақталған. Зерттеу сұрағына жауап беретін теорияларды талдауда тиімді қолданған.	

	рецензенттер докторанттың зерттеу тақырыбы бойынша әр мақаласының ғылыми деңгейін зерделейді)	
13.	Ресми рецензенттің шешімі (осы ереженің 5.12 тармағына сәйкес)	«Ш.Айтматов шығармашылығындағы қазақ тақырыбы» атты диссертациялық жұмысы үшін Қуттыбаев Шоканхан Дүйсенханович 6D021400 – «Әдебиеттану» білім бағдарламасы бойынша Философия докторы (PhD) дәрежесін алуға лайықты деп санаймын.

Ресми рецензент:

М.Х.Дулати атындағы Тараз университеті,
Филология және гуманитарлық ғылымдар факультеті,
Қазақ тілі мен әдебиеті кафедрасының доценті, ф.ғ.к.

(КОЛЫ)

А.Нусупова

А. Нусупова қолын растаймын
«Дулати университеті» КЕ АҚ
Персоналды басқару қызметі
« 2 » 12 20 24 ж